

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.30>

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ, СТВОРЕНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Коваленко Дар'я Олександрівна,
здобувач вищої освіти,
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Уткіна Марина Сергіївна,
ORCID ID: 0000-0002-3801-3742
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

У зазначеній статті авторами було комплексно досліджено актуальне та надзвичайно загострене питання сьогодення щодо проблеми правового регулювання інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом у правовому просторі України. Вона безпосередньо полягає у складнощах визначення авторства таких об'єктів та процедурної форми його закріплення у поєднанні із відсутністю повноцінної, чіткої та належної регламентації функціонування штучного інтелекту як галузі загалом. У період стрімкого розвитку техногенної, наукової та правової сфер дане питання ставить під сумнів їх рівноцінне та справедливе регулювання державою й вимагає нагальності вирішення. На прикладі кращих практик іноземних країн детерміновано вищезазначену категорію об'єктів, визначено та коротко проаналізовано їх особливості. Авторами були виокремлені важливі аспекти застосування положень, закріплених у нормативно-правових актах у практичну площину щодо захисту творів штучного інтелекту на фоні високого рівня розвитку техногенної та інтелектуальної складової сучасного світу. Авторами у статті було наголошено на необхідності імплементації окремих нормативних елементів зарубіжних держав, за допомогою яких буде здійснюватися контроль та спеціалізоване регулювання абсолютно усіх правових механізмів, що безпосередньо пов'язані з діяльністю штучного інтелекту загалом та об'єктами авторського права, створених штучним інтелектом зокрема. Автори у цій статті висвітлили проблематику визначення та закріплення авторства таких творів, урахувавши безпосереднє залучення та фізичної особи у процес їх створення, а також наділення її відповідними правами при необхідності. Було проаналізовано необхідність та важливість застосування технологій штучного інтелекту у різних сферах суспільного життя, зокрема й правничої – як реальний крок до нового рівня розвитку. Важливість дослідження полягає у необхідності справедливого правового контролю та повноцінного забезпечення кожної зі сфер, спираючись на основні принципи функціонування правової держави, а також цінність роботи у популяризації галузі штучного інтелекту, зокрема особливої її категорії – об'єктів права інтелектуальної власності, які є неоціненним доробком нашого часу.

Ключові слова: *правове регулювання, об'єкти права інтелектуальної власності, штучний інтелект, правовий контроль.*

Kovalenko Dariia, Utkina Maryna. The problem of legal regulation of intellectual property on objects created by artificial intelligence

In this article the authors comprehensively investigated the current and extremely acute issue of today on the problem of legal regulation of intellectual property for objects created by artificial

intelligence in the legal space of Ukraine. It is directly difficult to determine the authorship of such objects and the procedural form of its consolidation, combined with the lack of full, clear and proper regulation of the functioning of artificial intelligence as a field in general. In the period of rapid development of technogenic, scientific and legal spheres, this issue calls into question their equal and fair regulation by the state and requires urgent solution. The above-mentioned category of objects is determined on the example of the best practices of foreign countries, their features are defined and briefly analyzed. The authors highlighted important aspects of the application of the provisions enshrined in regulations in the practical field of protection of artificial intelligence against the background of high levels of development of man-made and intellectual components of the modern world. The authors of the article stressed the need to implement certain regulatory elements of foreign countries, which will control and specialized regulation of all legal mechanisms directly related to artificial intelligence in general and copyright objects created by artificial intelligence in particular. The authors of this article highlighted the issue of determining and consolidating the authorship of such works, taking into account the direct involvement of individuals in the process of their creation, as well as giving it the appropriate rights if necessary. The necessity and importance of the use of artificial intelligence technologies in various spheres of public life, including legal – as a real step towards a new level of development – was analyzed. The importance of the study lies in the need for fair legal control and full provision of each area, based on the basic principles of the rule of law, as well as the value of working to promote artificial intelligence, in particular its special category – intellectual property rights, which are invaluable time.

Key words: legal regulation, objects of intellectual property right, artificial intelligence, legal control.

Постановка проблеми. Однією з вершин розвитку техногенного світу є винайдення штучного інтелекту – сучасної наукової галузі, яка реалізує неможливе, а саме інтелектуальну роботу машини. При цьому у своїй діяльності штучний інтелект досягнув небаченого прогресу та почав створювати власні вироби, які наразі, як і будь-які об'єкти авторського права, виготовлені людиною, потребують правового регулювання та захисту. На даний час розвиток правового контролю даної сфери, на жаль, набагато кроків позаду від розвитку техногенного та має необхідність розширення й удосконалення.

Стан опрацювання цієї проблематики. Питання проблемних аспектів правової охорони та правового регулювання інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом, було предметом розгляду за останні роки, незважаючи на нагальну актуальність, обмеженої кількості представників наукової спільноти. На нашу думку, це зумовлено необхідністю наявності нормативного підґрунтя для розширення позицій науковців стосовно даної проблеми. Але незважаючи на це, такі науковці, як С. Залєвський, О. Теличко, В. Рекун, О. Кривецький, М. Карчевський, К. Єфремова, виокремлюють особливості та проблемні аспекти правового регулю-

вання інтелектуальної власності на об'єкти створені штучним інтелектом.

Метою статті є проведення комплексного дослідження проблеми правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, та роз'яснення важливості цілісного та систематизованого нормативного забезпечення даного питання з урахуванням кращих практик зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ розвивається з неосяжною швидкістю і у своєму прогресі досяг небачених висот, які своєю унікальністю значно підвищили рівень наукового простору. Одним із найважливіших здобутків є штучний інтелект та його активна інтелектуальна діяльність. Як відомо, штучний інтелект необхідно розглядати як один із найперспективніших напрямків комп'ютерних наук, який вивчає методи розв'язання задач, для яких не існує способів вирішення. Системи штучного інтелекту можуть оперувати даними та самонавчатися. Сфери застосування таких систем є необмеженими – від створення роботів, які самостійно приймають рішення, до машин з автопілотом чи онлайн-перекладачі в реальному часі [1]. Також одним із інноваційних напрямів його функціонування є винайдення та створення об'єктів

інтелектуальної власності, які становлять виняткові продукти. Така їх унікальність потребує правового захисту та регулювання, оскільки на рівні з творами інтелектуальної власності, винайдені людиною, вони наділені особливими та неповторними характеристиками, авторство яких буде справедливим запатентувати.

На жаль, в Україні існує певним чином проблематичність правового регулювання даної галузі в цілому, а особливо такого її елементу, як об'єкт інтелектуальної власності, створеного штучним інтелектом. По-перше, для того щоб розуміти, яким чином здійснювати правову охорону, необхідно визначити, а що саме має підлягати охороні. У цілому перелік об'єктів права інтелектуальної власності, які можуть створюватися саме штучним інтелектом або за його допомогою, є невичерпним та далеко незакінченим. Необхідно також наголосити на тому, що безпосередніми винаходами штучного інтелекту є й ті елементи, які вважаються об'єктами авторського права, винайденими людиною. Зокрема, до таких об'єктів відносимо літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем [2]. По-друге, такі об'єкти слід визначити як унікальні продукти, що за своїми змістом, сутністю та функціональною здатністю можуть бути створені виключно штучним інтелектом, зважаючи на його особливість розвитку та формування відмінної діяльності інтелекту. Такими є процес новітнього управління гаджетами, інтелектуальний аналіз, створення віртуального простору, оригінальні ідеї та технології та багато інших, детермінування яких ще не відбулося [3].

Аналізуючи положення щодо такого розширеного так званого асортименту продукції діяльності штучного інтелекту, неможливо не звернути увагу на детальному, чіткому та повноцінному, належному правовому регулюванні. Проте разом із відсутністю вираження на законодавчому рівні організаційних аспектів захисту об'єктів штучного інтелекту існує проблема закріплення авторства таких творів.

На думку М. Дубняк, процес створення об'єкту штучним інтелектом являє собою багатоетапний механізм, який має ряд особливостей та аспектів його функціонування. По-перше, для того, щоб штучний інтелект створював інтелектуальні продукти, він повинен бути певним чином запрограмований щодо їх розробки. А це, у свою чергу, є інтелектуальною працею та безпосередньою участю у створенні об'єкта права інтелектуальної власності фізичних осіб, які програмували алгоритм роботи машини. Таким чином, вони мають авторські права на частину такої розробки, за допомогою чого й реалізуються можливості штучного інтелекту. По-друге, штучний інтелект реалізує свою діяльність із залученням різних об'єктів, які також можуть охоронятись авторським правом. Виходячи з вищезазначених положень, актуалізується питання необхідності виплати винагороди авторам за використання об'єктів їхньої творчості під час безпосереднього контролю роботи штучного інтелекту та наділення їх відповідними правами інтелектуальної власності. Разом із тим із практичної точки зору майже неможливо визначити, чи відбулося використання конкретного авторського твору під час створення нового об'єкта [4, с. 48].

У свою чергу, О. Єфімчук констатує, що законодавство нашої держави поки що не дає підстав визнавати за штучним інтелектом авторство на об'єкти інтелектуальної власності. Утім, не можна виключати того, що такий підхід із часом зміниться, адже на серед представників міжнародної спільноти вже обговорюється правовий статус роботів, зокрема й можливість визнання їх як «електронних осіб». Разом із тим дискусійність питання наразі не зводиться тільки до можливості визнання авторства за самим штучним інтелектом. Обговорюються також такі питання, як визнання прав на створені штучним інтелектом твори за власником-розробником відповідної комп'ютерної програми. Поки вітчизняне законодавство не має чіткого регулювання цього питання, можна припустити, що певне бачення може бути сформульовано судами. Вирішуючи суперечки, вони повинні будуть оцінювати, чи є результат роботи штучного інтелекту твором як таким, а також те, яким

є внесок у його створення кожної з причетних осіб. Залежно від цих обставин, вочевидь, і визначатиметься правовласник [5].

Тобто під час розробки нормативно-правової бази регулювання даної категорії необхідно буде врахувати можливі варіації та шляхи опрацювання такого нюансу, як розподіл авторства між людиною та штучним інтелектом, та чітко визначити права людини, яка задіяна в механізмі створення вищезазначених об'єктів, оскільки це може породжувати певні конфлікти та внутрішні проблеми функціонування даної сфери.

В Україні на твори штучного інтелекту авторське право не поширюється. Тож, на переконання експертів, будь-хто може безкарно використовувати музику або візуальні зображення чи інші продукти інтелектуального доробку, створені комп'ютерною програмою. Питання правового регулювання систем штучного інтелекту, який із часом може заповнити усі сфери буття людини, наразі є актуальним і невідкладним. Багато хто з аналітиків переконані, що ці системи штучного інтелекту потенційно здатні зберігати тисячі або навіть десятки тисяч життів щороку, коли їх буде широко розгорнуто, з дуже малим і прийнятним відсотком помилок. А можливі ексцеси з вини автономних систем повинні розглядатися так, як розглядаються побічні ефекти, що викликаються багатьма ліками. Експерти відзначають, що у перспективі під час судових засідань системи штучного інтелекту значно полегшать роботу суддів і можуть стати відмінною заміною того ж детектора брехні (поліграфа), використання якого не завжди зручно під час судового розгляду справи. Деякі правники, які працюють у сфері високих технологій, також вважають, що зростання технологій штучного інтелекту дійсно вносить великі зміни в нашу життєдіяльність, але якщо справа доходить до шахрайства, то такі ризики має бути оцінено і зведено до мінімуму самими компаніями, так само, як і будь-яка звичайна загроза [6].

Наразі закордонний досвід деяких країн показує, що ситуація з правовим захистом творів інтелектуальної власності, що створені штучним інтелектом, має певний рівень розвитку та розробки на даний період. Про

це свідчить актуальність питання та його активне обговорення серед управляючих органів держав. При цьому, звісно, є значні перспективи для удосконалення та законодавчо фундаментального закріплення. Питання охороноздатності творів, створених механізмом, вперше розглядалося в судовій практиці США. Рішення було на користь людини, а не машини. Ні Закон США про авторське право, ні судова практика, ні практика Відомства США з авторського права не допускають можливості визнати авторське право на твори, створені без участі людини.

Щодо країн Європейського Союзу, то правове регулювання питань інтелектуальної власності на об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту, почало формуватися лише нещодавно. Пріоритетним напрямком розвитку в ЄС визначили створення цифрового єдиного ринку [7].

Проте в Японії законодавці виявилися набагато прогресивнішими. Ще у 2016 р. на засіданні державної комісії з інтелектуального права було прийнято рішення розпочати розробку нормативних документів щодо захисту авторських прав на продукти творчої діяльності, створені штучним інтелектом. На думку очільників агентства, такий крок має стати підтримкою для компаній, що працюють над створенням і впровадженням інновацій. Крім того, у Європарламенті зазначили, що однією з галузей, які розвиваються найшвидше та найефективніше, є саме роботизація людського організму, що призводить до зростання залежності усіх напрямків нашого життя від гаджетів. Провідні європейські держави готові законодавчо визнати автором твору комп'ютерну програму і поставити штучний інтелект на один щабель із людським [6].

Організація економічного співробітництва і розвитку, що об'єднує 36 економічно розвинених країн світу, спільно з 6 державами (Аргентиною, Бразилією, Коста-Рікою, Колумбією, Перу і Румунією) у червні 2019 р. вперше погодили засади поведження зі штучним інтелектом, що стало першим кроком до визнання його функціонування загалом, не зазначаючи можливих шляхів правового захисту об'єктів створених штучним інтелектом взагалі.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи результати даного дослідження та факти, що були наведені, можна констатувати про існування проблеми правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом не лише в Україні, а й в усьому світі. На жаль, рівень розвитку розробки даного питання в Україні залишається на доволі низькому рівні, оскільки загалом становлення повноцінного функціонування такого напрямку технологічного простору, як штучний інтелект, в нашій країні певним чином знаходиться на початковій стадії. На нашу думку, об'єкти

права інтелектуальної власності потребують захисту, чітко визначеного та регламентованого на законодавчому рівні, хоча навіть у розвинених країнах це питання дуже гостро постає під час обговорень. Тому ми пропонуємо вирішувати дану проблему практично – першочергово шляхом розробки нормативних актів, які будуть регулювати дану галузь на законодавчому та на державному рівнях. Це закріпить реальність функціонування такої сфери, що в подальшому дасть змогу робити нові відкриття та шанс виведення країни на новий ступінь розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Системи штучного інтелекту. *Artificial Intelligence*. URL: <http://ai.lviv.ua/ais/> (дата звернення: 09.12.2021).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. Ст. 420.
3. Які винаходи зі сфери штучного інтелекту побачили світ у вересні? *Psm7.com*. 04.10.2021. URL: <https://psm7.com/uk/news/kakie-izobreteniya-iz-sfery-iskusstvennogo-intellekta-uvideeli-mir-v-sentyabre.html> (дата звернення: 09.12.2021).
4. Дубняк М.В. Проблеми визначення правового режиму об'єктів, створених за допомогою технологій нейромереж. *Інформація і право*. 2019. № 4. С. 45–53.
5. Єфімчук О. Чи може штучний інтелект бути визнаний автором твору? URL: https://zib.com.ua/ua/133716-avtorom_tvoru_shtuchnogo_intelektu_mozhe_buti_viznana_lishe_.html (дата звернення: 09.10.2021).
6. Кривецький О. До проблеми правового регулювання штучного інтелекту. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3728:do-problemipravovogo-regulyuvannya-shtuchnogointelektu&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 09.12.2021).
7. Васильєва Д. Захист авторських прав для AI: гра на випередження. *Юридична газета*. 05.11.2019 URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/zahist-avtorskih-prav-dlya-aigranaviperedzhennya.html> (дата звернення: 10.12.2021).